

slabiči, ki ne morejo premagati najmanjše strasti, naj premagajo svet in življenje? In njih življenje naj bo kultura bodočih dni? Ne, takšne kulture res ne oznanjata ne Tolstoj, ne Flaubert.

Kritik londonskega dnevnika „Times“ je posvetil temu novemu romanu članek, naslovljen „Zapravljen talent“ in pravi med drugim: „Čudovito nadarjenost D' Annunzia so priznali njegovi rojaki, toda, ali bi morali morda mi radi tega prikrivati svoje nezadovoljstvo? Ne, mi tega ne verujemo. Živel je nekdanj romanopisec, če ne poet, večji od D' Annunzia: Balzac. Tudi on je hotel razkriti najtemnejše globine človeškega duha, toda njegova dela oživlja čistost namenov, ki si jih je nalagal pisatelj. In sedaj se mi Angleži pred D' Annunzиеvimi deli ne moremo odreči svojim idejam ali pa, bodisi, pred sodkom; obžalovati moramo odkrito D' Annunzиеve romane. Nikdar ni uničila usodnejša bolezen mogočnejše umetniške moči . . .“

D' Annunzio je bil velik umetnik, a je zapravil svoj talent. Na njem samem so se izpolnile besede onega Nietzscheja, ki ga tako časti:

„Jeder großen Erscheinung folgt die Entartung nach, namentlich im Bereiche der Kunst . . .“¹⁾

Jožef Borovnjak.

Iz življenja ogrskega Slovenca.

Anton Trstenjak.

nkraj Mure v Železni in Zaladski in niže v Šomodski stolici prebiva po zadnjem štetju 74.535 Slovencev. To so takozvani Prekmurci ali ogrski Slovenci. Sami pravijo, da so Slovenje. Kakor od debela odsekana veja so odtrgani ogrski Slovenci od slovenskega debela, seveda tudi od slovenske književnosti. Pišejo v svojem narečju, kakor pravijo, v starem slovenskem jeziku in rabijo madžarski pravopis. Njih književna delavnost se omejuje le na molitvenike in na spise nabožne vsebine, osobito na take, ki nam pripovedujejo mične dogodbe iz življenja svetnikov in svetnic. Izmed teh igrata prvo vlogo sv. Štefan, ki je bil Madžar, in Devica

¹⁾ Menschliches, Allzumenschliches.

Marija, ki se časti kot kraljica „vogrška“. Ogrski Slovenci imajo vsakoleten koledar in nabožen mesečnik „Brezmadežno spočeta Devica Marija“¹⁾, oboje z madžarskim pravopisom, kajti gajica je proglašena za pismo panslavistov in revolucionarcev. A da duhovniki vendar smejo pisati in da jih celo somboteljski škof podpira, vrši se to le z verskega stališča, a ne z narodnega, namreč v tem zmislu, da bi to bilo v prid razvoju slovenske književnosti. Kakor znano, takoj pri Cankovi in dalje proti hribovju Železne stolice se razprostirajo protestantski Slovenci, ki živijo pomešani s katoličani ali papinci. Katoliškocerkvena oblast skrbi, da se protestantstvo ne širi, in zato dovoljuje, da smejo slovenski katoliški duhovniki pisati in prepisavati molitvenike in da se sploh slovenske knjige smejo tiskati v škotovski tiskarni v Sombotelju. Ako bi katoliški cerkvi na Ogrskem ne bilo do tega, da se varuje rimsko katolištvo, ne bi nikdar, ker je do mozga z državno idejo madžarsko opojena, dovoljevala, da smejo od nje popolnoma odvisni duhovniki pisati v slovenskem jeziku, to je v tistem jeziku, ki se zatira v šoli in cerkvi in ki v uradu sploh nikdar ni imel nobene pravice.

V to imamo dokaze. Ko se je somboteljski škof E. Szabó mudil v Cankovi, je javno agitiral v Cankovski cerkvi za madžarski jezik. Szabo je bil trd Madžar, ki ni znal niti besedice slovenski. Sestavil si je propoved v madžarskem jeziku, potem si jo je dal prevesti na slovenski jezik. Naučil se je to slovensko propoved na pamet in jo je govoril v Cankovski cerkvi in jo končal z besedami: „Glejte, kakor sem se jaz naučil slovenski, tako se tudi vi lahko naučite madžarski“. Škof je odšel in ostalo je vse, kakor je bilo prej. Škof se ni naučil slovenski, a njegovi slovenski poslušalci se niso naučili madžarski.

To je treba omeniti, da si bomo prav razlagali razmere, v katerih se smejo gibati Slovenci na Ogrskem. Dalje ne smemo pozabiti, da se slovenski duhovniki, ki so tam edino naše razumništvo, niso odgajali v slovenskem jeziku, da so torej pravi samouki. V srcu svojem so dobri Slovenci, kateri so pisali zgolj iz ljubezni do naroda.

Osebnost so mi bili znani vsi možje, ki so književno delovali po slovenskem delu. Na dveh važnih postojankah sta stala dva moža, katerih naši Prekmurci nikdar ne pozabijo. Bila sta to Žižek in Borovnjak, oba v krajini kraj Mure. Jožef Borovnjak je deloval

¹⁾ Nevtepeno Poprijéta Devica Marija Zmozsna Goszpá Vogrszka. Pobożsen meszecszen liszt. VI. letni tecsáj (1910). Reditel Bassa Ivan, plebános vu Bogojini. Egyházmegyei könyvnyomda, Szombathely.

v Cankovi, a Marko Žižek v dolnjih krajih, v Belotincih. Oba sta širila slovenske knjige in sta slovela zato kot slovenska panslavista. Krepka zaslomba sta bila Slovencem oba. Živel sta oba v veri, da mora slovenska stvar zmagati, in sta oba v tej veri umrla. Marko Žižek se je utrudil prej in je legel v grob, in ostal je dokaj časa sam stari Borovnjak. A tudi on je padel, kakor pade list z drevesa.

Tam proti severu z Murskega polja, kjer so Ravenci in Dolenjci in kjer se vzdiguje nizko hribovje, po katerem živijo Goričanci, Bákari, Bohméci, Rovtarje, stoji na enem prvih hribčkov cerkvica sv. Bédenika, tako izgovarjajo to besedo Slovenci. Sv. Bédenik ali Bédenek je že krstil mnogo Slovencev, ki slove po svojih delih. Slovi pa Sv. Bedenik tudi zato, ker se v njegovi okolici govori najlepša slovenščina. Tu leži pokopan Nikola Kūzmič in tu je tekla zibel protestantu Aleksandru Trpljanu. Sv. Bédenik je krstil Jožefa Borovnjaka, ki se je porodil dne 9. februarja 1826. leta v Ivanovcih pri Sv. Bédeniku v Železni stolici. Mali Jožef je sedel nekaj časa na šolskih klopeh svojega cerkvenega patrona, potem na Tišini kraj Mure, a da bi se naučil madžarski, so ga poslali v Dobrovnik. Dobrovnik je na skrajni meji proti vztoku, kjer še živi kakih 500 Slovencev. Tu se čuti vpliv madžarske jezikovne meje celo na pokopališču. Iz Dobrovnika je prišel v Kisek in je tu dovršil šest gimnazijskih razredov. Bil je gojenec v tamošnji sirotišnici, to je tistega znanega katoliškega zavoda, v katerega radi sprejemajo dečke protestantskih roditeljev in kjer „delajo“ Madžare. — Oče mu je bil protestant, ali se je pokatoličil, očetovi bratje pa so ostali protestanti. Gojenci imenovanega zavoda se posvečujejo ponajveč duhovskemu stanu. Modroslovje, to je sedmi in osmi razred, in bogoslovje je dovršil v Sombotelju. Posvečen je bil v duhovnika dne 13. junija 1851. leta, a novo mašo je pel v svoji rojstni vasi pri Sv. Bédeniku.

Potem se je pričela služba. Bil je najprvo upravitelj samo pet mesecev (1851—1852) v Štefanovcih, to je blizu Sv. Gotarda ob Rabi; do leta 1854. je kaplanoval v Túrnišču in samo dva meseca 1854. leta v Dolenji Lendavi, kjer je bil on zadnji slovenski kapelan. V Dolenjo Lendavo spada 1500 Slovencev, ki so že od 1854. leta brez slovenskega duhovnika. Ti Slovenci ne slišijo v domači cerkvi slovenske besede in se hodijo izpovedavat v bližnje slovenske župnije. Naposled je služboval do leta 1857. v Črensovcih. Pomikali so mladega kapelana od župnišča do župnišča. Jedva si je oddahnil, moral je spet prijeti za potno palico in iti dalje. Tako so ga iz

Črensovec vrgli v Soboto (1858), kjer je dobra župnija na prekmurski ravnici; ali tu je bival samo pet tednov, moral je romati dalje proti severu na hriček k Sv. Juriju. A tudi tukaj je deloval le tri mesece. Naposled je po mnogih stezicah in ovinkih vendar došel do cilja. Postal je dne 10. junija 1858. leta župnik v Cankovi, kjer je deloval nad petdeset let. Častni dekan je postal leta 1893., zlato mašo pa je praznoval v letu 1901. Bil je krepak, ali sklonila so ga leta in prišla je pljučnica, ki mu je ugasnila luč življenja. Umrl je dne 11. septembra 1909. l. kot 83leten starček, delaven do zadnjega trenutka.

Odkar je bil Borovnjak župnik v Cankovi, je postala prej neznamenita Cankova Slovincem znana župnija. Cankova (madžar. Vas — Hidegkut) leži onkraj Mure, kake trideset ure od Radgone oddaljena; ter je zelo prikladna za hitre obiske. Še precej lepa cesta vodi od Radgone do Cankove. Te kraje si je ogledal Anton Janežič, sem je romal naš Božidar Raič, da bi se poučil o prekmurskih razmerah; tu se je mudil večkrat dr. Fr. Simonič in še mnogo drugih Slovencev, katere je gostoljubno sprejemal pod svojo streho vedno ljubeznivi Cankovski župnik. Kdor je želel kaj izvedeti o Prekmurcih, je pohitel v Cankovo, in vsem je bil Jožef Borovnjak najboljši posredovatelj in poročevalec.

Prvič sem pri njem potrkal na vrata leta 1883. in potem sem se oglasil vselej, kadar sem bil v onih krajih. Kadar sem se pokazal v Cankovi, ali je bilo podnevi ali pozno ponoči, sprejel me je Borovnjak ljubeznivo in dolgo čez polnoč sva sedela pri mizi in se pogovarjala. To medsebojno občevanje je vplivalo nanj blagodejno, krepilo ga je v veri, da bode slovenska stvar tod zmagala. Za naše razmere se je živo zanimal. Že leta 1862. se je pridno naročeval na naše časopise, a kar je potreboval knjig, jih je dobival iz Ljubljane in Maribora. „Slovenski Prijatelj“ in „Slovenski Gospodar“ sta bila znana prekmurski duhovščini sploh. Tako se je izuril v našem književnem jeziku sam; isto pot pa je kazal in priporočal on prvi tudi svojim bratom. Za mojega „Slovana“ mi je pošiljal dopise. Že od mladih let je neumorno širil med narodom knjige „Družbe sv. Mohorja“, in kar je pridobila družba na Prekmurskem, je njegova in Žižkova zasluga. Seveda je imel Žižek več uspeha, a živel je tudi v rodovitnih krajih, dočim je Cankova revnejša in je le večja polovica njenih župljanov katoliška, druga polovica pa protestantska. Borovnjak je bil delaven, storil je mnogo in bi rad še več dosegel, zato si je vedno želel, da bi dočakal

starost svojega očeta, ki je imel v Ivanovcih krčmo ter umrl v 102. letu svoje dobe.

Borovnjak je bil odločen narodnjak in svoje narodnosti ni nikdar tajil. To je na Ogrskem mnogo, kjer je priznana samo madžarska narodnost. Bil sem sam priča, kako je v družbi politično merodajnih madžarskih veljakov iz Železne stolice toplo poudarjal in zagovarjal narodne pravice ogrskih Slovencev.

Važnost Borovnjakovega delovanja ni v tem, da bi nam zapustil samostalna dela ali vsaj kako knjižico ukovite vsebine, kakor sta to storila Košič in Agustič, ki sta skrbela za splošno omiko svojih rojakov, in sta s svojimi knjižicami na polju zabave in pouka dosegla lepe uspehe. Borovnjak je popravljal in izdajal molitvenike, da bi ogrski Slovenci v cerkvi molili iz slovenskih knjig. Bil je pobožen mož. „Kot veren sluga je služil“, piše mi župnik Ivan Bassa, „sam sam ga videl dostakrat v pobožnoj molitvi i dobrom delovanji i smrt mu je bila pobožna“. Važnost Borovnjakovega delovanja je bolj kulturna. Vnemal je svoje tovariše, osobito mlajše duhovnike, da bi bili verni svojemu materinemu jeziku. Sam je stal vedno kot skala in se ni nikoli premaknil od svojega prepričanja, četudi so se zaganjali vanj z vso besnostjo strastni Madžari. V današnjih političnih razmerah na Ogrskem so taki možje edina opora. A največjega priznanja in hvaležnega spoštovanja dolžni smo mu za to, da se je potezal za naš slovenski pravopis. Borovnjak je zagovarjal misel, da se je ogrskim Slovencem v pisavi približevati književnemu jeziku slovenskemu in se naposled z nami združiti. Kar je mogel, je storil v tem oziru. Popravljal je stare molitvenike, uvajal je v nje naše cerkvene pesmi z našimi napevi, a madžarskega pravopisa se vendar ni mogel otresti. V Cankovski šoli je uvel naš „Mali katekizem“ (Dunaj, 1880).

V prvi dobi je bil Borovnjak v Deákovem taboru in je svojim rojakom leta 1869. ob državnozborskih volitvah preložil in priredil knjižico: „Máli politicsni vodník po tak rekocsem Politikai kis tükör od Boross Mihályja zdoveryenyom pravoga szpizatela, z — sztroskom zselezno vármegyészke Deákove sztráni. Szombathelyi. Natisz Bertalanffy Imrad. 1869“. 8°. 16 str. — Največ je prirejal molitvenike za tisk. Leta 1846. je izšla v novi izdaji: „Molitvena kniga Sztároszlovenszka puna odébranih lepih molitev, litanijah, peszem, vu vszákoj dühovnoj potrebsini kath. kerscsenika, i krizsna pót. V Radgoni, Weitzinger, Duğa vulica Nro. 18. 12°., 447 str.“ — Ta molitvenik je doživel več natisov, najnovejši je iz

leta 1904. in ima naslednji naslov: „Molitvena kniga. Popravljen shtara szlovenszka „Kniga Molitvena“. Z dovoljenjom visesnje Cerkevne Oblaszti. Na szvetlo dana i najde sze: v Radgonji pri Semlitsch Ferenci. Leta 1904. 8°. 368 str. Dalje sta nam znana molitvenika „Dühovna hrana“. Tiskal Leykam v Gradcu. Najde sze pri Weitzingeri. 16°. 252 str. in „Jezus moje po'selejnye“. Katolicsánszka“ molitvena kniga z — navcsenyom k — verno-pobo'snomi 'sivlejnyi. Vu léti 1852. 8°, ki je izšel večkrat. Isti molitvenik nekoliko z našim pravopisom „Jezus moje poželenje“ ali r. kr. katholicsanszka Molitvena kniga. Najde sze V-Radgoni pri Semlitsch F. tiskarna. L. 1903. 8°. ni več Borovnjakovo delo. Ok. l. 1875. je izdal Borovnjak molitvenik „Szvėti angel Csucar“, ki je doživel drugo razširjeno izdajo, oskrbel je novi natis M. Küzmičevih. „Svzetih Evangeliomov za nedele i szvétke celoga leta“; njegov „Veliki katekizmus, katolicsánskoj mladosti za pravi krscsanszki navuk“ je izšel okoli leta 1865. Mogoče je Borovnjak priredil novo izdajo „Szveta krizsna pout“ leta 1853., ki je izšla tudi pozneje parkrat. Njegove knjige je zalagal Weitzinger v Radgoni.

Kako nevarno je uvajati slovenske dnjige s slovenskim pravopisom na Ogrskem, to je doživel Jožef Borovnjak z „Malim katekizmom“, ki ga je rabil v Cankovski šoli. Radi tega nedolžnega katekizma je prišel tudi on v imenik panslavistov na Ogrskem. Godilo se mu je tako, kakor Marku Žižku v Belotincih, kateremu so zato, ker je rad zahajal v bližnji Ljutomer, Madžari očitali, da nosi ruski katekizem v žepu. Pripeljal se je nekega dne tiho in nenadoma sam velemožni gospodin „vicegespan“ iz Sombotelja v mirno Cankovo, da bi tu preiskal obisti in srce nevarnemu Cankovskemu panslavistu. Udril je v župnišče, iskal in brskal po njem, župnik mu je mirno odpiral in kazal predale in predalčke. Strogi gospod se je držal resno, ogledal si vse kotičke in knjige, vse je premetal, a ko vendar ni našel ničesar, izginil je hladno, odbil gostoljubnost in se bliskoma odpeljal v svojo oblastno prestolnico. Mogoče je kaj takega le na Ogrskem v slovanskih vaseh, da podžupani izvršujejo hišne preiskave. Od onih dob je bil mir v slovenski Cankovi.

